

Àger

PROJETE LEADER
2015

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ / PRESENTACIÓ

OBJECTIUS

GUIA D'ESTIL

SENYALÈTICA DESENVOLUPADA

RECU LL CARTELLERES DESENVOLUPADES

RECU LL FOTOGRÀFIC CARTELLERES I ACTUACIONS

INTRODUCCIÓ / PRESENTACIÓ

Introducció / Presentació

Aquest projecte s'ha plantejat per fomentar del turisme de qualitat a partir de la conservació i posada en valor del patrimoni rural, que consisteix en la interpretació del patrimoni cultural, natural i històric per a la descoberta del municipi a través de la senyalització dels elements d'interès del Conjunt Històric d'Àger, i del Castell i Col·legiata de Sant Pere, declarats Bé Cultural d'Interès Nacional, i de la resta d'elements del nucli 'Àger situats a l'Eixample. La senyalització turística i patrimonial neix de la necessitat de dotar a tot aquest conjunt patrimonial amb mecanismes per al millor coneixement del seu patrimoni. Planteja doncs, un projecte de dinamització turística a través de la senyalització turística i patrimonial, que millorarà i complementarà l' infraestructura de serveis turístics existents. Aquesta intervenció anirà acompanyada de l'adequació d'alguns dels elements localitzats a l'exterior, per a la seva millor interpretació.

Aquest projecte, s'engloba en els treballs que s'estan desenvolupant des de l'ajuntament, altres administracions i el sector privat en els darrers anys tant des del punt de vista de la recerca històrica i patrimonial, la restauració del patrimoni i l'adequació dels espais d'ús públics de la vila. Així com tota la feina desenvolupada en la difusió turística i patrimonial del municipi duta a terme per l'Ajuntament d'Àger, el Consell Comarcal de la Noguera i el Consorci del Montsec (on hi forma part l'Ajuntament d'Àger).

Però aquest projecte també pretén donar resposta a les inquietuds dels veïns, que en els darrers anys han mostrat una autèntica estima cap al seu municipi i el seu patrimoni essent participants de moltes de les idees de dinamització del municipi i col·laborant des de les entitats locals al desenvolupament cultural, econòmic i social d'aquest. La creació de recursos patrimonials pot alhora generar que aquestes inquietuds dels nostres veïns és canalitzin amb iniciatives empresarials que desenvolupin sosteniblement tot aquests recursos abans esmentats.

La proposta tècnica d'aquest projecte amb la conservació i posada en valor del patrimoni a través de la senyalització interpretativa i l'adequació d'espais patrimonials, és un aposta a més en la creació de recursos i productes culturals i turístics que ajudin a posicionar el municipi en l'imaginari dels futurs visitants, com un indret a conèixer i gaudir.

OBJECTIUS

Objectius

L'objecte del present projecte és crear un itinerari urbà per la descoberta del visitant de tot el ric patrimoni que hi ha la vila. La creació d'aquest itinerari i la senyalització dels elements d'interès, han de permetre resoldre la mancança de senyalització turística i de serveis d'un Conjunt Patrimonial de primer ordre, com és la Vila d'Àger. A més a més, el nucli representa el punt d'arribada de molts dels visitants que rep el municipi, que venen atrets pels seu valors naturals i patrimonials, i d'esports d'aventura. La creació d'aquest itinerari històric pel nucli, i la seva senyalització, ha de permetre ajudar a la interpretació i el coneixement d'aquest conjunt, però també a de provocar el primer contacte del visitant amb el territori, i la seva distribució per aquest.

OBJECTIUS GENERALS:

- Dotar el municipi d'Àger amb mecanismes per al millor coneixement del seu patrimoni.
- Oferir al visitant un eina per a què pugui fer una visita en les millors condicions i facilitar així la seva interpretació.
- Reforçar el concepte del municipi d'Àger com indret turístic sostenible i amb un gran valor patrimonial tant des del punt de vista natural com cultural.
- Involucrar la població local en els projectes del poble i la seva vinculació històrica, cultural i paisatgística.
- Promoure l'economia a través de la dinamització turística de qualitat.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Interpretar els elements patrimonials mitjançant senyalització informativa.
- Posada en valor del Conjunt Patrimonial del Nucli Antic i el Castell i Col·legiata de Sant Pere.
- Netejar i adequar els elements patrimonials que estiguin en deteriorament, garantint l'accessibilitat als visitants i a la ciutadania en general.
 - Crear un itinerari històric que permeti al visitant traslladar-se al passat que esta interpretant.
- Creació d'infraestructura turística (punts informatius a l'aire lliure).
- Dins aquest itinerari històric, es proposa la creació de itineraris interns per tematitzar-los per períodes.
- Desenvolupament de recursos turístics que aprofita la potencialitat del poble
- Adequar la xarxa de senders amb senyals de pintura pel correcte guiatge dels visitants.
 - Garantir la conservació i la posada en valor dels elements patrimonials.
 - Promoure i difondre el patrimoni rural del municipi a través.

GUIA D'ESTIL

Guia d'estil

Tipografia corporativa i estil editorial

ESCROW BLACK REGULAR
Per al nom del projecte

Àger

ESCROW BLACK REGULAR
Per al títol de la secció

Presentació

NEUZEIT GROTESK REGULAR
Per al text descriptiu.

Aconseguir que els espais siguin la màxima i millor expressió en si mateixos, fer que tinguin el seu reconegut protagonisme i que això es pugui reflectir en un impacte directe, tant en l'individu com en la societat.

Colors corporatius

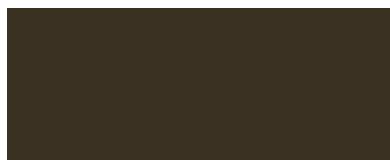
CAPÇELERA PLAFÓ
CMYK 23. 46. 84. 12

FONS PLAFÓ
60%
CMYK 23. 46. 84. 12

TEXT
CMYK 59. 59. 73. 70

Il·lustració personalitzada

Muntatge del disseny sobre plafó

Conjunt Històric d'Àger

Benvinguts

La vila d'Àger està dividida en tres barriats que constitueixen el nucli històric, situat entre el riu Segura i el riu Cardener. El nucli històric està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Barri de Sant Pere

El barri de Sant Pere és un dels barriats més antics de la vila d'Àger. Es troba situat al costat del riu Segura i està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Barri de Sant Martí

El barri de Sant Martí és un dels barriats més antics de la vila d'Àger. Es troba situat al costat del riu Segura i està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Barri de Solsdevila

El barri de Solsdevila és un dels barriats més antics de la vila d'Àger. Es troba situat al costat del riu Segura i està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Conjunt de la Col·legiata

La vila d'Àger està dividida en tres barriats que constitueixen el nucli històric, situat entre el riu Segura i el riu Cardener. El nucli històric està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Urbanisme

La vila d'Àger està dividida en tres barriats que constitueixen el nucli històric, situat entre el riu Segura i el riu Cardener. El nucli històric està format per un conjunt d'edificis i espais que constitueixen el patrimoni cultural i arquitectònic de la vila. Aquesta planificació té com a objectiu preservar i millorar el patrimoni històric i cultural de la vila, així com garantir la qualitat de vida dels seus habitants.

Àger

Planxa perforada (mostra)

SENYALÈTICA DESENVOLUPADA

1. S'ha corporativitzat la senyalètica interior de la vila per tal que sigui fàcilment identificable i mantingui l'estètica global de l'intervenció.

RECUILL DE CARTELLERES DESENVOLUPADES

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Accés al conjunt
Mida gràfica: 1400 x 1000 mm

Castell Col·legiata de Sant Pere d'Àger

Descripció arquitectònica

El conjunt del castell col·legiata de Sant Pere d'Àger està format per una sèrie d'edificis romànica i gòtica de gran interès i caràcter monumental, construïts entre els segles *x* i *xv*. Les restes conservades més importants corresponen a una església d'estil romànic llombard amb reformes gòtiques, una torre residencial o donjon i la torre major del castell, creats durant els segles *xv* i *xvi*, un claustre d'estil gòtic internacional, una capella gòtica annexa a l'església i, finalment, una sala capitular renaixentista.

La majoria dels edificis romànics foren promoguts per Arnau Mir de Tost a partir de la segona i definitiva conquesta de la Vall d'Àger el 1048. Les dependències canòniques originals constituïen la part més desenvolupada del conjunt monumental. En origen, devien estar a l'entorn del claustre, o la zona de pòrtic, i fora del recinte claustral podria haver-hi l'hostatgeria i el palau de l'abat. Aquest claustre antic seria possiblement de dos pisos i dues ailes.

En part, a partir de finals del segle *xv* però sobretot a partir del segle *xvi*, la tendència és la de fer desaparèixer aquests edificis, que seran substituïts per capelles adossades al temple. El procés de reestructuració dels espais existents relacionat amb la secularització de la canònica el 1592 i la seva transformació en col·legiata, ja que a partir d'aquest moment deixa de ser obligatòria la vida en comú i es produeix un trasllat dels canonges, que passen a viure en cases particulars de la vila.

Els seus usos al llarg del temps

El conjunt albergava en els seus inicis els dos estaments feudals principals, repartits en diferents zones del recinte: la torre major i dependències annexes per a la guarnició del comte i el donjon per al senyor i la seva família. Hi havia l'església i dependències annexes per als dotze canonges de l'abadia, mentre que el castell habitava la torre del Reducit, fora del recinte.

Es vescomtes utilitzaren la residència fins al segle *xv*. A partir de la caiguda del comtat d'Urgell, el conjunt quedà a mans de la canònica. Finalment, a partir de 1827 va ser reforçat per Ros d'Enlles utilitzat com a forta per les forces catalanes del general Joan Carrià, i posteriorment, per les governamentals fins al final del segle *xix*, en què l'abadia fou definitiva.

Història

La canònica fundada per Arnau Mir estigué desvinculada dels bisbats gràcies a una exempció episcopal per mitjà de dues bulles papals (1050 i 1065), de manera que el monestir estigué directament sotmès a la Santa Seu i es convertí, doncs, en canònica vire nullius. Arnau Mir i els seus descendents, que a partir del segle *xv*, ostentaren el títol de vescomtes d'Àger, li feren grans donacions fins al segle *xv*, quan assolí el nombre màxim de 38 parroquies i 16 annexes com a senyor jurisdiccional.

La canònica funcionà fins que va ser secularitzada el 1592, després es convertí en col·legiata i arxiprestat. El 1851 el papa Pius IX anul·la les col·legiats i es produeix un interregne en què, per decisió dels canonges, Àger passa a ser un arxiprestat exempt dependent del bisbat de Lleida. Conservà la jurisdicció exempta fins al 1874, que s'uní a la diòcesi de Lleida.

La importància del Conjunt

Les virtuts polítiques d'Arnau Mir es posen de manifest amb l'organització definitiva de les seves conquestes a la vall d'Àger. Va basar el centre del seu poder i va construir un poderós castell, on establí la seva residència, coronat per una torre imponent, la més gran de la Catalunya central. Una torre que amb el temps canvià els seus usos primitius però que constituïa un objectiu militar clar encara als segles *xvi* i *xvii*. Aleshores, va fundar l'abadia de Sant Pere, centre del poder espiritual i temporal dels seus dominis amb nombroses donacions, privilegis i franquïes, que volgué ser sotmesa durant segles pel bisbat d'Urgell i de Lleida.

Les escasses restes que es conserven dins el recinte fortificat no es corresponen amb la importància que degueren tenir les seves construccions.

PRODUCCIO
URGTU Patrimoni i Turisme (www.urgtu.cat)
Gestió: Patrimoni i Turisme (www.patrimoni.iturisme.cat)
Lluís Gal·la (www.lgala.cat)
Cristina Moya

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Accés exterior
Mida gràfica: 1100 x 500 mm

Accés exterior

Castell i Col·legiata de Sant Pere

El recinte sud-oest del castell d'Àger es troba, com es habitual, al capdamunt d'un turó de roca, en el millor lloc per defensar i controlar tot el terme, la vall d'Àger, i els seus recursos naturals. Va ser declarat BCIN (bé cultural d'interès nacional) per Decret el 22 d'abril de 1949 (BOE de 05-05-1949) i per acord del Govern de la Generalitat el 25 de maig de 1998 (DOGC de 22-06-1998).

Del conjunt altmedieval de Sant Pere d'Àger promogut per Amau Mir de Tost, es conserva essencialment l'església canònica i les estructures del soterrani, mentre que les altres estructures que devien completar la canònica foren totalment abandonades per les reformes del segle ^{ix}. La torre major del castell, de la qual només es conserven algunes filades de pedres, apareix per sota d'edificis posteriors i el recinte muraldat actual conserva poc de l'època, sobretot a la banda sud. Les restes de la residència que s'ha conservat són escasses, es especial si es considera la importància que devia tenir aquesta construcció, situada al costat de la canònica. S'hi conserva una gran sala dels senyors que desenvolupa l'element essencial del castell i una part del recinte muraldat.

De les obres més tardanes, destaca el claustre, que constitueix la darrera obra important que es desenvolupà al monestir, de gran qualitat i executada durant els segles ^{xv}, ^{xvi} i ^{xvii}, que calgué integrar en un espai existent on s'hi trova restes d'un de romànic. Finalment, es conserven dues sales capitulars, una del segle ^{xv} i una del segle ^{xvi}.

Història

El turó d'Àger ha estat habitat des de la prehistòria recent. Les excavacions arqueològiques han pogut detectar l'existència d'un oppidum iberoromà dels segles ⁱⁱⁱ i ^{iv} prèvi a l'assentament andalusí aquest de caràcter militar i de defensa fronterera. El lloc andalusí fou conegut pel comte d'Urgell amb Amau Mir de Tost (1034), el qual intentà construir els edificis romànics que es conserven, aprofitant estructures anteriors, i creà la canònica de Sant Pere. Des del segle ^{ix} fins al ^{xv} el castell fou el nucli del vescomtat d'Àger.

Després de la desaparició del comtat d'Urgell, els canonges utilitzaren el recinte fins al segle ^{xv}. Finalment, en aquest segle, el castell es convertí en el quarter corral de les tropes del general Joan Castells. El bombardeig de 1839 suposà una gran destrucció de tot el sector nord del recinte i causà la decadència del conjunt, que a finals del segle ^{xv} era un munt de ruïna i objecte d'espòil.

Una ubicació estratègica

El castell d'Àger, al capdamunt del turó, constitueix un nucli primitiu d'assentament i a partir del segle ^{ix} s'uneix amb el nucli principal de la vila mitjançant el creuament del barrís de Sant Pere, així com el creuament del barrís de Sant Pere, així com el creuament del barrís de Sant Martí i des del portal del Pedró en direcció al castell, amb el qual constitueix un tot unit.

El barrís de Sant Pere mostra el creuament al voltant del castell amb carrers paral·lels al nucli i altres de transversals que permetien la ràpida circulació vertical.

Destrucció de part del Conjunt

El 12 de febrer de 1839 es feu una gran destrucció. El baró de Meer, cap de les tropes governamentals, situà l'artilleria enfront del castell ocupat per les forces carlines del general Joan Castells, disposaren 982 canonades contra el reducte i la col·legiata. Obriren una gran bretxa a la muralla, a la botiga i a l'aula capitular i conselleres el recinte. L'onc sagunt el castell tenia governador militar cristià i guàrdia permanent de soldats. Es morà avaros llavors en barre senyors, omnia el castell per la banda de ponent, per facilitar les funcions defensives de la plaça. Els vescomtes utilitzaren la residència fins al segle ^{xv}. A partir de la caiguda del castell d'Urgell, el conjunt quedà a mans de la canònica.

Finalment, a partir de 1829 va ser reforçat per Ros d'Endres i utilitzat com a fort per les forces carlines del general Joan Castells, i posteriorment, per les governamentals fins al final del segle ^{xv}, en què l'abandonà fou delimitat.

Plànol general de la Canònica de Sant Pere d'Àger. Escala 1:100. País Valencià. Diputació Provincial de Terol.

Vista del sector nord del conjunt a finals del segle ^{xv}. Font: Arxius Fotogràfics.

Vista aèria del sector sud-oest al 1839 durant la Guerra Carlina.

PRODIGIO (URV) Patrimoni i Turisme d'Arquitectura i Patrimoni Europeu de la Universitat de València. Lluís Gal·la, Jordi Hugueta, Carles Mestral.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Capella de l'Esperança
Mida gràfica: 500 x 500 mm

Capella de l'Esperança

L'edifici

Edifici de pedra, de planta gairebé quadrada i coberta amb volta de creueria simple, semblant a la del claustre gòtic. Aquesta volta presenta una innovació que consisteix en petites menisules situades als angles. Es troba totalment adossada als peus de la nau col·lateral de migdia del temple.

Història

Després de l'any 1377 es construí l'edifici per utilitzar-lo com a aula capitular, promoguda per l'abat Francesc de Montllor (1348-1391), i que funcionà com a tal fins a finals del segle xv. Posteriorment, funcionà com a capella dedicada a la Mare de Déu de l'Esperança fins al segle xix, en què s'utilitzà com a presó.

El 1433 l'abat Vicenç Segarra hi instituí un aniversari diari d'una missa, que devia començar després d'acabar l'habita en la missa conventual que se celebrava diàriament a l'altar major de la col·legiata. Manava que fos oficiada per canonges o clergues beneficiats d'Ager i expressava la voluntat d'ésser enterrat davant d'aquella capella.

Els grafitis carlins

El testimoni dels grafitis que s'hi conserven ratifica el darrer ús de la capella com a presó durant les guerres carlines del segle xix. S'hi reflecteixen la captivitat, la humiliació i la misèria humana a què es veien sotmesos els carlins vençuts, un cop pres Ager per les forces isabelines.

Duella del segle xv realitzada pels carlins

Vista de l'interior

PRODUCCIO: (IN)FOTO Pàrtenides i Bèrbere (www.infocoll.com)
Disseny: Pàrtenides (www.partenides.com)
Col·labora: GSAIB (www.gsaib.com)
Catalunya: Departament de Cultura i Patrimoni

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Mirador Nord
Mida gràfica: 1400 x 500 mm

Mirador Nord

Un excel·lent mirador cap al Montsec

Des d'aquest punt es té una gran panoràmica al nord, cap al Montsec, i cap al sud al País d'Urgell, amb el Montsec de Sant Llorenç i les muntanyes de Sant Llorenç de Morunys. El Montsec de Sant Llorenç és una zona amb un gran valor paisatgístic i històric. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys. Aquesta zona està protegida per la seva gran diversitat paisatgística i històrica. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys.

La terra i el cel

El Montsec de Sant Llorenç és una zona amb un gran valor paisatgístic i històric. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys. Aquesta zona està protegida per la seva gran diversitat paisatgística i històrica. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys.

Evolució històrica del paisatge

Actualment, el Montsec de Sant Llorenç és una zona amb un gran valor paisatgístic i històric. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys. Aquesta zona està protegida per la seva gran diversitat paisatgística i històrica. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys.

L'ermita de la Mare de Déu de Pedra

L'ermita de la Mare de Déu de Pedra és una zona amb un gran valor paisatgístic i històric. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys. Aquesta zona està protegida per la seva gran diversitat paisatgística i històrica. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys.

La miralla nadiachina

La miralla nadiachina és una zona amb un gran valor paisatgístic i històric. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys. Aquesta zona està protegida per la seva gran diversitat paisatgística i històrica. És un dels punts més importants del Parc Natural de Sant Llorenç de Morunys.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Mirador Sud

Mida gràfica: 1400 x 500 mm

Mirador Sud

La Serra de Montedós

Des d'aquest mirador del centre de la serra de Sant Jaume, també podem veure la serra de Montedós, l'espina dorsal de l'altiplà català del sud, amb les seves cingles, escarpaments i pics. A l'esquerra del Cap de la Cera, el Cap de l'Alger, el Cap de l'Alger i el Cap de la Cera. A la dreta, el Cap de la Cera, el Cap de l'Alger i el Cap de la Cera. A la dreta, el Cap de la Cera, el Cap de l'Alger i el Cap de la Cera.

Evolució històrica del paisatge

La serra de Montedós, al nord de la serra d'Alger, és una de les zones més antigues de la serra de Sant Jaume. La seva evolució històrica és el resultat de processos geològics i geomorfològics que s'han desenvolupat al llarg del temps. Aquests processos han donat lloc a la formació de les cingles, escarpaments i pics que caracteritzen el paisatge de la serra de Montedós.

L'ocupació del territori

La serra de Montedós ha estat una zona d'ocupació humana des de temps antics. La seva ocupació ha estat el resultat de processos de colonització i explotació dels recursos naturals de la zona. Aquests processos han donat lloc a la formació de pobles i nuclis de població que s'han desenvolupat al llarg del temps.

L'església de Sant Jaume de Cas

La serra de Montedós és una zona d'ocupació humana des de temps antics. La seva ocupació ha estat el resultat de processos de colonització i explotació dels recursos naturals de la zona. Aquests processos han donat lloc a la formació de pobles i nuclis de població que s'han desenvolupat al llarg del temps.

La Via Bàrbara

La Via Bàrbara és una via de comunicació històrica que connecta la serra de Montedós amb la serra de Sant Jaume. La seva construcció és el resultat de processos de colonització i explotació dels recursos naturals de la zona. Aquests processos han donat lloc a la formació de pobles i nuclis de població que s'han desenvolupat al llarg del temps.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Església de Sant Pere
Mida gràfica: 457 x 1206mm

Església de Sant Pere

Un espai amb una gran riquesa arquitectònica

L'església de Sant Pere, d'estil romànic, té un pla constructiu amb una planta rectangular amb una absis i un corc amb volta de canó reforçada amb arcs torçats. La nau està coberta amb volta de canó reforçada amb arcs torçats. El tram propi de la nau està cobert amb volta de canó reforçada amb arcs torçats. Hi destaquen les capelles que cobrenen els costats laterals, realitzades per diferents constructors, concebudes per suportar diferents formes.

El temple té una gran riquesa ornamental, caracteritzada a la nau principal: capella d'arcs corc i corc a nivell d'empusos, molt proporcionada, tot i tractar a Sant. A finals del segle XI el temple es decorà amb pintures romàniques al fresc.

Es conserven els restes del sarcòfag de Sant Arnau Mir de Tost, molt del 1272 i element a la galeria. Amb la desaparició d'aquest al segle IX, les seues restes foren traslladades dins l'església, juntament amb moltes altres restes arqueològiques.

Pla de la planta de l'església i pla de la planta general de la Col·legiata de Sant Pere. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Detall de l'arc de la capella d'arcs corc i corc. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Pintura romànica de Sant Arnau Mir de Tost. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Història

L'any 1041 es documenta una església dedicada a sant Pere i cinc anys més tard els senyors d'Agar fan les primeres dones de diferents llocs a l'església. Els primers abats del monestir canònic de Sant Pere foren Ramon (1048), Guillem Ramon (1055-1087), ambdós coneguts com a coneguts, que foren enviats a Agar mercès a les bones relacions entre l'abat Oliba (Bisbe de Vic) i Arnau Mir.

Durant tota la seva vida Arnau Mir i els seus descendents feren grans donacions al monestir. L'any 1152 assolí el nombre màxim de 38 priorats, 4 priorats i 14 annexes com a senyor jurisdiccional.

El canonges

El monestir de Sant Pere era un lloc de prestigi personal per a Arnau Mir i un suport i garantia de l'organització i desenvolupament religiós de la comarca. Calia que els coneguts godesin la població mostrada o inclosa en el seu torn i cristianitzessin els territoris conquerits amb població islamitzada.

En diferents coneguts de l'arribada, primer amb la regió aquitàneca i després sota la de Sant Agustí, tenien cura de l'ànima dels fidels nobles i formaven nous coneguts. Des del segle XI entrà al monestir una escola monàstica important, de la qual es conserven alguns pergamins dels segles XI i XII.

Les pintures i el sarcòfag d'Arnau Mir de Tost

Les pintures romàniques de Sant Pere d'Agar són les més importants de la Noguera i es conserven avui dia al Museu Nacional d'Art de Catalunya i al Museu de Lleida, després d'una restauració, a càrrec del Mestre de Pedra i datada de principis del segle XI. Van ser pintades als costats i a l'absis.

Detall de l'arc de la capella d'arcs corc i corc. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Detall de l'arc de la capella d'arcs corc i corc. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Col·legiata de Sant Pere
desempenyent funcions del Col·legi de Sant Pere d'Agar

Mapa de la Col·legiata de Sant Pere. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Mapa de la Col·legiata de Sant Pere. Font: Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Palau vescomtal
Mida gràfica: 1100 x 500 mm

Palau vescomtal

L'edifici

El palau vescomtal és la residència de la família d'Arnau Mir de Tost i els seus descendents. En realitat, seria una torre residencial o fortalesa, similar al castell de Lleida, on residia aquest noble i la seva família abans de la conquesta d'Ager.

Se'n desconeix bona part de l'arquitectura, com, per exemple, el nombre de pisos que tenia. La planta baixa, la més conservada, està repartida en dues grans sales cobertes amb volta de canya de pedra i dividides horitzontalment i verticalment, formant part integral del recinte mural.

Aquesta planta baixa allotjava els serveis de l'edifici, com era habitual, i a la segona planta, avui dia totalment desapareguda, hi hauria estat espai nobiliari: una sala o cambra de recepció, on sabem que s'hi celebraven judicis en presència d'Arnau Mir, i una altra on dominava la parella noble.

Història

La residència d'Arnau Mir es construí aprofitant en part les restes de la fortalesa andalusina, amb posterioritat a la planta baixa de l'església de Santa Maria la Vella, però en la mateixa època en que es bastí el conjunt. Fou la residència dels senyors i vescomtes d'Ager i a partir del segle ^{ix} també hi van viure temporalment els comtes d'Urgell, en especial el comte Pere d'Urgell, promotor del claustre gòtic del conjunt. El primer comte d'Urgell i vescomte d'Ager fou Guerau Pons II.

Des del segle ^{xv} fins al ^{xvi} l'edifici degué ser utilitzat pels mateixos coneguts. Es desconeix el moment i les causes de la destrucció de la planta noble de la residència, però sembla que en època de les guerres carlines (segle ^{xix}) ja no existia.

El carlinisme d'Ager, igualment, hi feren algunes obres per adaptar-la a les necessitats militars, com l'ampliació de l'espai en direcció est i la pavimentació.

Les peces d'escacs

L'element més interessant del qual es té constància que existia en aquest edifici en temps d'Arnau Mir és el lot de peces d'escacs conservat avui dia al Museu de Lleida, Diocesi i Comerç. Gràcies al fet que es conserven els testaments d'Arnau Mir i de la seva esposa Arsenda, sabem que al seu temps posseïen diverses peces d'ivori i cristall i bales d'argent. Es Arsenda qui, en el seu testament, deixa aquestes peces a Arnau Mir, que ell ho traspassa als seus descendents. Amb el temps, però, es van anar perdent o venent i només se'n conserven peces de cristall de roca corresponents a quatre jocs diferents.

Lot de peces d'escacs conservat al Museu de Lleida, Diocesi i Comerç. Foto: Museu de Lleida, Diocesi i Comerç (Arxiu T. Pons).

Fotografia de l'edifici, de l'edifici, conservat a l'edifici on se'n conserva avui. Foto: Museu de Lleida, Diocesi i Comerç (Arxiu T. Pons).

Planimetria: Lluís Alfons Mir de Tost i les seves companyies nobles. Tost, Pons de Tost i Lluís.

PRODUCCIO: JORDI PELLERIN I TARRÉS. DISENY: JORDI PELLERIN I TARRÉS. DISENY GRÀFIC: JORDI PELLERIN I TARRÉS. DISENY GRÀFIC: JORDI PELLERIN I TARRÉS. DISENY GRÀFIC: JORDI PELLERIN I TARRÉS.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Sala capitular
Mida gràfica: 500 x 500 mm

Sala capitular

Una arquitectura singular

En aquesta cambra de planta quadrada destaca la portalada romanentista monumental i la volta estrellada, típica de la darrera del gòtic, els nervis de la qual armenquen de quatre mènsules d'angle, decorades amb angles de mig cos que sostenen llaclets. És un tipus de disseny complex, sense paral·lel en l'arquitectura gòtica catalana, que inclou un total de nou claus de volta de guix, amb motius heràldics. Combinen les armes dels Heredia amb un escut de barba «de bastarda» i un altre amb la barba de l'arquebisbat de Tarragona, mentre que al centre se situen les claus de sant Pere, l'heraldica pròpia de la canònica.

La làpida

La làpida que es disposa sobre la portalada, després de la mort de l'abat Llorenç Peris, porta un text llatí en què dedica l'aula al capítol de Sant Pere (1455).

Est locus hic pacis, tractant ubi provida mem
Paxta coarctat, ut religioi opes.
Vix ergo, lura, discordia, fies,
Ne fides hic fides, ut vix paxta.
Si poter Antistes vultu Nicopolitana,
Cum sacrosancti vultu coarctat, hic fies

Traducció
Aquí és un lloc de pau, en els germans tracten la provvidència
I les altres religiois un coarctat.
Llavors vixta lura, discordia i coarctat, no de vultu per la paxta, vixta vixta abans.
Mal que el paxta Brach de Nicopolis va desitjar fer coarctat vixta abans per abans.

Història

L'aula capitular, en ús fins que va ser utilitzada com a sala de cures pels capítols, fou construïda durant el regnat de l'abat Llorenç Peris (1523-1543), que es distingí d'altres abats commendataris per la seva dedicació a l'abadia.

Des de 1418 i fins a l'extinció dels senyors eclesíastics al segle xv, el d'Àger estava a mans de l'arquebisbat de Tarragona. La combinació heràldica de les claus de volta s'ha de relacionar amb el parentiu de bastarda que mantenia Llorenç Peris amb l'arquebisbe de Tarragona d'aleshores, Gonzalo Fernández de Heredia, de qui era neteja qualitat.

Collegata de Sant Pere
Hereditat monumental del Capítol de Sant Pere d'Àger

PRODUCCIO (2017) FERRANDELL, Sònia i GARCIA, Guillem
DISENY GRÀFIC: FERRANDELL, Sònia i GARCIA, Guillem
DISENY GRÀFIC: FERRANDELL, Sònia i GARCIA, Guillem
DISENY GRÀFIC: FERRANDELL, Sònia i GARCIA, Guillem

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Conjunt històric d'Àger
Mida gràfica: 1400 x 1000 mm

Conjunt Històric d'Àger

Benvinguts

La vila d'Àger està dividida en tres barriats que s'insereixen a la plaça Major. La vila veïcantina, doncs, està formada per un sector actual restringit a la vida dels veïns, fins a principis del segle XIX (data coneguda de Sant Pere fins al segle XX, i un sector més en desenvolupament la vila municipal, al voltant de les parroquies, especialment la de Sant Martí, fins al segle XX, en què comença l'expansió urbana. La vila veïcantina està vinculada als veïns del castell, veïcantina d'Àger i de Canosa des del segle IX.

Barri de Sant Pere

El barri de Sant Pere es troba a sobre la plaça Major i està limitat pel carrer del Castell col·legiat de nord, per la muralla o l'entorn i pel port del Pedró o l'entorn a l'est. A les muralles a l'est del carrer, hi ha un portal d'entrada, actualment el Portal de Sant Pere, del qual en queden alguns restes (l'espina d'una fornícula en un edifici). Des d'aquest portal surten al carrer que recorre la zona veïcantina del barri, on hi ha les restes de Sant Nicolau de l'Àger al segle IX, i continuem en direcció a l'entorn veïcantina un document del segle IX, present pel Coll d'Àger.

El barri va créixer a més del carrer, amb una carrera molt típica de població envoltada, que s'organitzava les hortes del barri, fins a arribar la plaça Major. La plaça, doncs, està al centre de la vila, fins a la seva creació dels barriats de Sant Pere, Sant Martí i Soldevila. La plaça, que havia de comunicar amb el carrer principal de la vila, estava, doncs, a l'entorn i rebia les hortes envoltada al principi del segle IX, mentre que ara ja està restringit al segle XIX. Actualment, com a plaça del mercat fins que la Plaça s'ha traslladat al segle XIX i l'any 1840 al nom de plaça Major.

Les restes de les cases del barri de Sant Pere, en la seva residència les famílies més riques de la vila al segle XIX, són nombroses.

Barri de Sant Martí

El barri de Sant Martí es troba al voltant del carrer del mercat sud. El barri actual o l'entorn de la vila d'Àger, limitat per les muralles del veïcant sud, pel port de Sant Martí pel nord de Sant Pere al nord i al sud pel coll d'Àger actual i a la vila fins a la construcció de les carreteres al principi del segle XX. Pel seu portal entre l'entorn com de Canosa i com ara, que segueix pel carrer principal fins a tot el carrer. Al llarg del carrer hi ha un edifici molt interessant, l'edifici, que com el que ara és més interessant. També s'hi troben edificis importants com la casa de la família Pons, la casa parroquial o casa del Pons, la casa Chaperon, la casa de la família de Sant Martí i un edifici molt interessant que ara és el carrer de Sant Martí, que ara és el carrer principal de la vila d'Àger.

Seguint al carrer fins a la muralla, es troba una de les zones més històriques de la vila, més importants del barri.

Barri de Soldevila

El barri de Soldevila se situa al sud i sud-est del de la vila d'Àger. Limitat per les muralles de la vila d'Àger, és restringit pel carrer principal del mercat sud, al llarg del qual hi ha un edifici molt interessant, l'edifici, que com el que ara és més interessant. També s'hi troben edificis importants com la casa de la família Pons, la casa parroquial o casa del Pons, la casa Chaperon, la casa de la família de Sant Martí i un edifici molt interessant que ara és el carrer de Sant Martí, que ara és el carrer principal de la vila d'Àger.

El carrer Soldevila arriba al carrer del mercat sud, a les muralles, i la plaça Major de la vila, present per una gran part, en forma d'estructura d'aparcament del carrer principal del barri. Tot un altre sector del barri està format per un carrer restringit de cases de cases a tres pisos, amb carrers estrets i costats.

El portal de Soldevila arriba al carrer que recorre la Plaça, a Sant Just, a Canosa, a Montblanc i a Santanyà, de la vila, el carrer de la vila de Noguera Pedrosa.

Foto de Miquel Àngel, que mostra Àger, el 1910, que mostra la vila d'Àger (1910) i el barri de Sant Martí (1910) i el barri de Sant Martí (1910).

Mapa del conjunt històric d'Àger, presentat pel Col·legi d'Àger.

Conjunt de la Col·legiata

Les restes arqueològiques documentades al cim del turó indiquen que es tracta de la zona habitada des de més temps. Alguns fragments ceràmics testimonien una ocupació molt més antiga de l'Edat del Bronze. En canvi, està ben documentat un desenvolupament urbanístic dels segles IX-X, probablement un capdell. Torpedó no s'ha trobat fins aleshores, mentre que aleshores hi ha fragments de ceràmica que són però segurament estats relacionats amb l'evolució de la vila romana. Que hi ha fragments romans a la vila, no s'ha trobat, excepte que ara resten en dos indústries, una població que perviure al llarg dels segles tal com demostren les restes de Sant Coloma i Santa Maria del Pla, que es troben en un document del segle I a un del segle IX, així com en una cartografia que encara actualment en temps de la conquesta.

Aquesta població medieval però la dominació islàmica, que es delimita amb la construcció d'un castell al turó, fins a la conquesta, en la qual participaren en favor del comarcal d'Àger i Arago fins al turó, que es reconstruïren. Arago fins al turó del carrer veïcant de Sant Pere, dissenyat per construir un mur de pedra cal i calç. Es troben restes que formen el carrer de la vila de Canosa (mentre la vila major, el carrer, l'Àger...) i alguns actualment en la vila d'Àger, com és el cas de l'espina del castell de Sant Pere.

Les restes que s'organitzaven als carrers d'Àger, també veïcant d'Àger, al segle XIX, que s'organitzaven al turó, són d'una qualitat excepcional i designen actualment l'espina del carrer.

Foto de Miquel Àngel, que mostra Àger, el 1910, que mostra la vila d'Àger (1910) i el barri de Sant Martí (1910) i el barri de Sant Martí (1910).

L'urbanisme

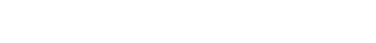
Es difícil saber quina era l'organització urbanística al voltant del turó del castell, si era entorn o la conquesta, que comencen a tenir documentació que permet afirmar l'estructura i el desenvolupament del barri. Alguns d'ells poden indicar que un carrer turó i el turó del turó actual ocupat per una fortificació (un castell) amb un edifici i de possible que la població actualment restava en un turó de possible més gran que el turó actual, fins a la conquesta del turó, pel port de Sant Martí i Sant Martí i l'Àger (documentat) de Sant Joan de Sant Joan, presentment documentat des de la conquesta del 1054. Aquesta població estava al centre de la vila, al de Sant Coloma i de Santa Maria del Pla.

Sans, doncs, després de la conquesta de 1054-1060 en què comença el procés gradual de concentració i de creixement d'una muralla que deixava espais entorn o fins com el carrer del turó, on es troba una nova estructura de Sant Joan i posteriorment un carrer per arribar als carrers i als carrers.

És possible que una primera línia de muralla del segle passat restringís només el barri de Sant Pere, fins al carrer de Sant Martí, i que posteriorment s'organitzés la resta del barri fins a formar el carrer actual amb els quatre carrers.

Entorn al final del segle XI i el principi del segle XII es van protegir la vila com a vila de Sant Pere, fins al carrer de Sant Martí, i que posteriorment s'organitzés la resta del barri fins a formar el carrer actual amb els quatre carrers.

Finalment, les muralles es van parlar i, a principis del segle XX, quan es documenta el mur de Canosa i Àger, es comença a construir entorn a les barriats, l'entorn, que unia el port del Pedró amb les Fonts Major i més aviat.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Casa Gaspar de Portolà
Mida gràfica: 1100 x 500 mm

Casa Gaspar de Portolà

La casa dels Portolà

La casa Portolà és un casalot senyorial del segle XVI localitzat sobre la muralla medieval igual que les cases veïnes. Tenia quadres per a les cavalleries, vestíbul i pis del masover o les plantes baixes. Una ampla escala conduïa a la planta noble, on hi havia la cuina i la gran sala menjador. Al segon pis, els dormitoris i una gran cuina.

Al principi del segle XVIII fou fonda i començada. El segon pis serví, els anys vint o trenta, d'escola de minyons.

Destaca el portal d'accés de mig punt i adovellat amb puntes de fusta original, l'heraldic Portolà al salmer de Forc i el picaporta original de ferro amb la "P" dels Portolà.

Una casa ampliada

Una part de la façana del segon pis de la casa resta amb un pilger estat de conservació perquè a un segon nivell s'hi adossaven estances per sobre del carrer davant o sota un túnel o porxo. Aquesta solució arquitectònica era habitual a Alger en temps passats. Aquest fenomen s'explica pel creixement poblacional dins de les muralles. Quasi en una casa la família creixia i no disposava de prou lloc per viure, en comprova a un veí que si que en l'última ja fa al costat o a l'altre banda del carrer i aquell espai concret s'unia amb la casa de la família en expansió.

Gaspar de Portolà: El descobridor de Califòrnia

Gaspar de Portolà i Rovira nasqué el 26 de juny de 1714 a Olesa de Balaguer. Hoc en la família netaixia temporalment refugiada al castell amb altres partidaris de l'antoluc Cortes d'Àustria.

Fil cataldor o babilonier, no tenia drets sobre els bates familiars, sustentats en un productiu negoci ramader que els permetia comprar la baronia de Castellnou del Montsec i casa a Arles, Botgoany i Alger. Gaspar ingressà a l'exercit espanyol com a partit, participà en diverses guerres i escendi en l'escola jerònimo militar fins que, el 1744, accedí al regiment d'Espanya que s'estava formant a Mèxic. El 1767 fou enviat a la Baixa Califòrnia com a primer governador d'aquell territori, amb la missió d'exploració, els jesuïtes, localitzar i ocupar Monterey.

L'expedició estava formada per un cas de voluntaris catalans, dirigit per Pere Fogas, un grup de soldats regulars, un de mariners i un de franciscans mallorquins presidits per fra Ginebró Serra.

Portolà dividí l'expedició en quatre seccions per tal d'assegurar-ne l'èxit: dues marítimes i dues terrestres, les quals es trobaren a San Diego, on van fundar una missió. Continué cap al nord passant pel port de Monterey sense identificar-lo i arriba a la badia de San Francisco. Torna a Santa San Diego i després de rebre reforços tornà cap al nord fins a reconèixer definitivament Monterey, i es prorogó possessió en nom de Carles III el maig de 1770.

Amb grau de coronel exercí de governador de la ciutat de la Puebla de los Àngeles deu anys i després tornà a Catalunya. Morí a Lleida el 10 d'octubre de 1786.

Una vista aèria de la vila d'Olesa de Balaguer, el lloc de naixement de Gaspar de Portolà.

Detall del portal d'accés de la casa de Gaspar de Portolà, amb el picaporta original de ferro.

Estàtua de Gaspar de Portolà a l'avinguda de Catalunya de Barcelona.

Vista de la façana de la casa de Gaspar de Portolà, destacant el portal d'accés.

Vista de la façana de la casa de Gaspar de Portolà, destacant el portal d'accés.

Mapa de l'Àrea de San Diego que mostra la ruta de Gaspar de Portolà i els llocs clau de la seva expedició: San Diego, San Francisco, Monterey i la Baia de San Pedro.

Mapa de San Francisco i l'Àrea de San Diego, en el qual es pot observar la ruta de Gaspar de Portolà.

Mapa de San Diego i Gaspar de Portolà, al port de l'Àrea de San Diego.

Mapa de San Diego i Gaspar de Portolà, al port de l'Àrea de San Diego.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Casa parroquial
Mida gràfica: 400 x 400 mm

Casa parroquial

L'edifici

L'actual casa parroquial es va construir al tombant del segle XIX, en el lloc on hi havia una casa destruïda per les guerres carlines. És un edifici de dos pisos i planta baixa, amb coberta de teula de cantonera a dos vessants. Les finestres del primer pis són de mig punt i les del segon són rodones. A la vora de la porta d'entrada, que també es de mig punt, n'hi ha una altra de més petita. La casa tenia una gran cisterna i una conxova.

Història

Quan es construï el s'anomenava la "Casa de les Monges" perquè hi habitaven religioses, al segon pis, i hi tenien escola per a les nenes de les famílies benestants d'Ager. Durant la Guerra Civil van abandonar la casa. Després, s'hi instal·là el capellà i es convertí en rectoria. També s'hi feien les reunions d'Acció Catòlica.

Actualment l'edifici alberga l'arxiu històric Jaume Caresmar i la biblioteca pública Amalid Cerverà.

Localització

L'edifici està situat pràcticament al nucli de la vila, al principi del carrer Sant Martí, però també molt a la vora dels accessos directes al castell col·legiat. Quan es construï la casa, l'activitat comercial i empresarial d'Ager es desenvolupava fora de la muralla, a la zona de l'exemple.

Les pedres del castell

El nou edifici va ser construït a jova per la gent del poble, i per a les obres es van reaprofitar moltes pedres del castell col·legiat, que en aquella moment estava totalment arruïnada. El portal d'entrada està construït amb la pedra blanca del claustre gòtic de la col·legiata. Dins la casa s'havia conservat un capellà de la cripta de Sant Pere que actualment s'ha reintegrat al seu lloc.

En aquesta imatge de finals del segle XIX, es pot observar l'edifici actualment, en un moment en què la casa parroquial ja havia estat destruïda.

La casa parroquial actualment, amb les seves galeries que desenvolupen en la façana.

PRODUCCIO: INDIRU Pineda i Tàrraga (www.indiru.com)
Disseny Gràfic: Inma Gràfica.com
Lletres: Gode (www.gode.com)
Carters: Mavalid

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Casa Pulsaco
Mida gràfica: 457 x 1206 mm

Casa Pulsaco

Antic palau gòtic

Casa Pulsaco era una casa benestant o palauet gòtic (segle XIII) del nucli antic de la vila d'Àger, situat molt a la vora del foncament de la muralla que pujant des del sud anava a trobar el portal del Pedró. El que devia ser el portal d'entrada a casa Pulsaco conserva el nivell del carrer original de quan encara existia la muralla que tancava el barri i mitjançant unes escales se salva l'important desnivell. La muralla en aquest tram es va destruir per obrir el camí Nou, un pas apte a les roques necessàries.

De l'antic palauet es conserven molt poques restes però una de les més emblemàtiques és el portal de mig punt amb dovelles, degradades però que conserven en bona part el carejat.

A l'interior, es conserven dos nivells d'arcuacions gòtiques que sostenien els sostres dels pisos. És l'única casa d'aquesta època que conserva arcades en els dos pisos.

Normalment, aquestes cases estaven proveïdes de cellers amb volta i els sostres dels pisos se suportaven amb arcs diafragma. A les façanes del segon pis hi solia haver alguna finestra ogival ornamentada.

El primer nivell urban d'Àger de l'antiga i nova Àger, una de les quals es correspon a casa Pulsaco.

Context urbà

La casa es troba adossada al tram de muralla de llevant, un dels trams més ben conservats de tot el clos murallat de la vila d'Àger. L'obertura del carrer Solsdevila fins fora de la muralla, el camí Nou, va canviar la manera d'accedir a moltes de les cases en aquest punt. El portal del Pedró havia quedat petit per al trànsit de carrosses i dels primers cotxes i es feia necessari una obra d'emvergadura que va destruir un punt de muralla, la que va des del portal fins a la torre de franqueig on la muralla gira a llevant.

Casa Pulsaco adossada a la muralla medieval.

Aquest portal obert que donava accés al barri. En aquest punt, hi havia hagut un tram de muralla, una torre de guaita.

Altres edificis d'interès del nucli

Altres cases del mateix estil i època que es troben dins del nucli clos de la vila són casa el Marquès, al carrer del mateix nom, on queda algun arc apuntat gòtic i restes del portal; casa Montardit, antic palau arxiprestal (segles XIV-XV) que únicament conserva la capella de l'Esperança d'estil gòtic dels baixos; i la casa del Baró de l'Abbi, una al costat de l'altra a la plaça Major. Segons Masdeu, la casa del Baró era una casa noble dels segles XIV-XV. A l'altre costat de la plaça, hi ha casa el Noble. Sembla que la casa va ser adquirida al segle XVI per la família Forriadevila, els membres de la qual, malgrat que tenien títol nobiliari, no van voler utilitzar-la mai i per això se l'anomenava genèricament "el noble". D'Àger, la família va emigrar a Amèrica.

Aquestes cases difereixen notablement de la resta de la construcció urbana, formada per un abassejador predomini d'habitatges humils de pedra feta d'un sol bloc de planta rectangular i disposició paral·lela o perpendicular al carrer, amb dues o tres plantes d'elevació.

Barri de Solsdevila
Regenerat i recuperat pel Conjunt Històric d'Àger.

PRODUCCIO: INEPI (Institut d'Estadística i Informació del Territori) i Servei d'Arquitectura i Patrimoni Històric de l'Ajuntament d'Àger. DISENY: Lluís Gual, Daniel Gual i Daniel Gual. COORDINACIÓ: Daniel Gual.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Església de Sant Vicenç
Mida gràfica: 1400 x 500 mm

Església de Sant Vicenç

L'església de la Vila

L'església de Sant Vicenç és un temple romànic d'una sola nau i única absidació orientada a l'est, a la qual s'afegien un campanar a església al segle IX i la torre del XI. El conjunt de la planta rectangular amb absides llunyanes de sengles i trapezoïdals d'equivalència única situades als murs est i nord-oest.

El 1048 es construïa el corral i més una nova absidació, també d'una sola nau, d'una absidació llunya, la de Sant Salvador, d'alt romànic.

Després del segle IX les dues esglésies s'uniren sota una única absidació i la torre dels segles X i XI s'incorporà i s'orientà la nau al sud-oest de la torre de Sant Vicenç, amb absidació gòtica. Es creà així un temple únic de dues naus.

Història

Als segles X i XI, amb una complexió d'alt romànic, es feu una nova nau i corral del mur meridional i s'afegí a la sagrada nau una absidació de nau única per acabar-hi finalment una església de tres naus sense torres i absidació i planta basilical, tal com es conserva ara.

A la capçalera podem distingir els dos absis, el de Sant Vicenç amb absidació moderna de la Facultat Angel Jordà, i corres a la torre del de Sant Salvador. L'edifici entre ambdós repartit a la construcció de la sagrada.

A la nau es va poder observar la planta d'absidació de Sant Salvador, probablement la que es va utilitzar fins que, el 1723, es creà l'actual i la torre de Sant Vicenç.

Context urbà

Les dues esglésies es mantindrien funcionant separatament, connectades per la capçalera del temple actualment de Sant Salvador, present, davant d'elles Mir de Sant i de Sant, molta caudal, solides i amb unes formes que s'adaptaven al terreny.

Les reformes neoclàssiques representen tant a una necessitat de major espai com a una urgència de reparació dels que sempre són documents l'església parroquial es trobava en un estat precari després de les destruccions produïdes en el març de la Primera Guerra Civil.

L'església de Sant Vicenç s'hi començava a parer a partir de la restauració de Sant Salvador, després de la restauració de l'absidació de la torre de Sant Salvador, el 1857.

Destacant el santuari únic, el temple major barroc del segle XVIII de Sant Salvador i part del temple, la monumentalitat del temple de Sant Maria la Vella, l'edifici gòtic de Sant Pere, el sepulcre d'Arnau Mir de Sant i les desfilades dels domers arxiepiscopals (després unió amb les absides romàniques que s'incorporà al cor lateral sud). Sant i la biblioteca capítular es van mantenir a una sola de la nau nova.

El santuari únic de marbre decorat a una planta rectangular com a pla basilical, que conserva el seu pla i s'estructura de què el baptisme es feu encara per immensió.

El santuari gòtic d'Arnau Mir de Sant, probablement anterior al temple de Sant Pere, marcat a la torre, un canó de presbiteri i una sola nau amb les absides sense absidació.

Elements d'interès

A l'església de Sant Vicenç s'hi començava a parer a partir de la restauració de Sant Salvador, després de la restauració de l'absidació de la torre de Sant Salvador, el 1857.

Destacant el santuari únic, el temple major barroc del segle XVIII de Sant Salvador i part del temple, la monumentalitat del temple de Sant Maria la Vella, l'edifici gòtic de Sant Pere, el sepulcre d'Arnau Mir de Sant i les desfilades dels domers arxiepiscopals (després unió amb les absides romàniques que s'incorporà al cor lateral sud). Sant i la biblioteca capítular es van mantenir a una sola de la nau nova.

El santuari únic de marbre decorat a una planta rectangular com a pla basilical, que conserva el seu pla i s'estructura de què el baptisme es feu encara per immensió.

El santuari gòtic d'Arnau Mir de Sant, probablement anterior al temple de Sant Pere, marcat a la torre, un canó de presbiteri i una sola nau amb les absides sense absidació.

ELABORAT PER:

PROJECTE GRÀFIC:

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Molí d'en Perubí
Mida gràfica: 1400 x 500 mm

Molí d'en Perubí

Un molí medieval

Així el molí d'oli de premsa de la vila d'Àger, adossat a la muralla est. Poc es conserva de l'estructura original del molí, el rolí de pedra, un bosc també de pedra, les restes de la premsa en la roca restes d'un arc i d'un molí d'aparell gòtic. L'arc gòtic està mig tapat pel contrafort d'un dels edificis veïns que allhora ha permès consolidar les restes.

Sabien ser construccions de murs de càrrega, de forma rectangular allargada, de gran altura, amb escasses obertures en els tancaments i amb coberta de teula de dos vessants.

Es elements constitutius principals dins del sistema productiu ontic de l'oli d'oliva eren el molí, la premsa i els dipòsits, acompanyats per altres de no menys importància encara que poc destacables.

Història

El molí d'en Perubí era el molí senyorial i depenia del castell. Degue construir-se en època gòtica (segles xv-xvi). Quan la família Portolà adquirí els drets de castellan el segle xv passà a les seves mans. Estigué en funcionament fins a la desmuntada (1836) i després l'adquirí una societat d'agència que el va fer funcionar fins a principis del segle xx.

Posteriorment, i com que els molins de premsa hovent quedat desfasats en introduir-se les premses hidràuliques, més petites i rendibles, se'n construí un de nou, mecanitzat, fora de les muralles: el molí de la Font.

Context urbà

El molí d'en Perubí es troba dins del barri de Solsdevila i adossat a la muralla. Aprofitava l'aigua del barranc de les Fontetes i de les Fonts Majors. La muralla de Solsdevila, en aquest tram del nord est és força rectilínia, capçalera les corbes de nivell existent, amb set bastones «dues d'angle», i fa uns 150 m de llarg.

Els altres molins

Antigament la vila hi havia tingut quatre molins d'oli i quatre més de farina. Un d'ells, el molí de farina del raval de Sant Martí, a tocar el riu, va ser utilitzat per produir per primer cop electricitat per el poble després de mecanitzar-lo.

PROTECCIÓ: IMBIO Patrimoni i Turisme a través del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya i el Departament de Medi Ambient i Canvi Climàtic de la Diputació de Lleida

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Portal de Sant Martí
Mida gràfica: 360 x 1206 mm

Portal de Sant Martí

L'antic accés principal a la vila

Portal d'entrada a la vila pel carrer de Sant Martí, de mig punt, dovellat amb carreus irregulars de pedra treballada i s'au diferenciat, construït probablement al segle ix. És l'entrada principal al recinte mural·lat.

Estava format per una sola torre, actualment desapareguda. L'arc i el portal van ser traslladats uns metres de la ubicació originària enganxats a la muralla, com es pot apreciar en una de les parets del carrer de Sant Martí.

El carrer de Sant Martí és molt antic, l'entrada oficial de la vila i el seu carrer principal fins que es constituí el camí nou per la part del Pedró i Soldavia i l'actual carretera que ve de Balaguer i Lleida a principis del segle xx. Moltes de les cases actuals del carrer foren refeites al segle xiv.

Fora de la muralla, el raval de Sant Martí, al sud-oest de la vila, s'estenia seguint el camí romà, comptava amb una església parroquial del mateix nom i un hospital per a pelegrins i pobres.

Vista del portal i del carrer de Sant Martí.

Història

El portal de Sant Martí s'ha mantingut des de la seva construcció fins avui com un dels accessos al poble. El que era el seu raval, amb els orrisans ferrer i fuster, l'església parroquial de Sant Martí, l'hospital i un trànsit intens, és actualment una zona exclusivament residencial poc transitada.

De l'església romànica de Sant Martí no en queda més que el record i algunes restes en un hort, i encara menys de l'hospital que es construï al segle xv al seu costat. L'hospital estava dedicat als pobres i pelegrins i sembla que els promotors foren els monjos premonstratscs del monestir de Bellpuig de les Avel·lanes. Són nombroses les referències a aquest hospital al segle xix i existí, com al mínim, fins al segle xv.

Una de les parets del carrer de Sant Martí amb carreus irregulars de pedra treballada.

El portal de Sant Martí amb carreus irregulars de pedra treballada, construït probablement al segle ix.

Carrer que dona a Sant Martí amb l'edifici de l'hospital. Vista del carrer de Sant Martí.

Context urbà

El carrer, el portal i el raval de Sant Martí s'estenen pel sud-oest del turó de la vila d'Ager seguint el traçat del camí antic, romà i medieval, que donava accés a través del Cap de la Creu a la vall. Després calia travessar els camins i murs empedrats que protegien els horts, propers al riu.

El carrer de Sant Martí és paral·lel a les corbes de nivell que descendeixen des del castell i és probable que es tracti del límit primitiu d'un primer clos de muralla que protegia els barris de Sant Pere, Sant Martí i Pedró. Des d'aquí, enfilen cap amunt els carrers perpendiculars.

Des del portal, a la dreta, s'enfilava recte amb un gran desnivell el pany de muralla de ponent de la vila, de la qual encara es poden veure restes. No consta que hi hagués entremig cap bestorre.

Barri de Sant Martí
Recinte murallat pel Cap de la Creu d'Ager

PRODIGIO: UNIBO Puntum i Tàrraco. Col·laboradors: Universitat de Lleida, Departament de Patrimoni Cultural, Departament de Cultura i Patrimoni Històric de Catalunya.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Portal Solsdevila
Mida gràfica: 360 x 1206 mm

Portal de Solsdevila

El desaparegut portal

La part més ben conservada del recinte muraldat justa d'Ager és la part que engloba el barri de Solsdevila, que inclou el portal d'aquest nom. Aquest portal, situat a l'est de la població, estava format per dues bestores i una portolada acabada amb un arc de mig punt adovellat, actualment desmuntat. De la muralla d'aquest sector es conserven diversos trams, amb torres de flanqueig rectangulars o semicirculars, que es disposen al llarg del seu traçat. Aquestes torres de flanqueig, quasi totes de planta rectangular (la situada al costat del fossat de Sant Vicenç la una 4,2 x 3,2 m), ja semblen correspondre a època gòtica. Només tenien tres costats i a l'interior, semblia que eren cobertes amb una volta.

Les muralles del barri de Solsdevila són molt més rectilínies i estan protegides per nombroses bestores. El sector de muralla de llevant, on hi havia el portal i les seves dues torres, fa uns 60 m, i la de migjorn, amb tres bestores -una d'angle- uns 90 m més.

Detall del portal de Solsdevila i vista general d'Ager en la qual veiem part de la muralla i torres conservades en grans torres.

Història

No se sap del cert quon es construí el recinte muraldat de Solsdevila però podria tractar-se de la darrera ampliació urbanística de les muralles de la vila per incorporar l'església parroquial, el fossat i altres equipaments de caràcter comunal poster al segle ^{xv}.

És molt possible que la reforma gòtica es pugui relacionar amb el regnat de Pere IV d'Aragó, dit el Cerimoniós (1336-1387), que tenia una invasió castellana i manó a totes les viles de fer muralles i reforçar-les.

Posteriorment, abans de l'existència de les muralles perquè en el marc de la guerra contra Joan II (1462-1472) la Paeria només dos quarts per vigilar les muralles, i el 1465 s'ordenà per primera vegada el portal perquè la Paeria compra quatre claus per a les portes. Durant la Guerra dels Segadors també hi hagué reformes (1640-1652).

Tal com les veiem avui, amb murs retets, remunera la seva reforma o reconstrucció per part de Ramon d'Enlens, que fortificà la vila d'Ager i la convertí en un dels baluards més importants dels castells a la Catalunya de Ponent, abans de la Primera Guerra Carlina (1835-1840).

El portal, al costat de les dues torres, estava en comunicació directa del carrer xv. Les dues torres que flanquejaven el portal, de uns 70 del segle ^{xv}.

Les muralles

Les muralles van protegir la vila fins al segle ^{xv} malgrat que amb anterioritat, segles ^{xiii} i ^{xiv}, ja s'havien començat a sobrepassar construint-hi cases a sobre. La funció de les muralles, sobretot defensiva, també tenia caràcter sanitari.

Les muralles, la defensa principal de la vila, també protegien d'altres problemes com les pestes que assolaren el país durant el segle ^{xv}. Els portals eren indispensables per controlar l'accés a la vila tancats. A mitjan segle ^{xv} els portals que volgués accedir a la vila havia de portar un salicóndit que indicava que es procedia d'on no hi havia Pesta Negra. En cas de no tenir-lo calia esperar trenta dies fora de les muralles per poder accedir. Tot i així, la pesta arribà a Ager, com a tot arreu, i la població morí un terç.

Barri de Solsdevila
Reconstruït i recomanat pel Consell Històric d'Ager

PRODIGIOS (INERY) Patrimoni i Turisme - Universitat de Lleida
Patrimoni i Turisme - Universitat de Lleida
Lleida - Patrimoni i Turisme - Universitat de Lleida
Lleida - Patrimoni i Turisme - Universitat de Lleida

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Pou de gel
Mida gràfica: 1100 x 500 mm

Pou de gel

Un edifici singular

Construcció popular que es troba encorbada a terra fora les muralles. Presenta una planta circular (uns 8 m de diàmetre) amb les parets verticals fins a l'arcada de la volta, en forma de capote quasi rebordat, que està construïda amb grans carreus de pedra sobreposats que la van tançant a cada filada fins a la part superior on hi havia una obertura, de forma quadrada (alcada aprox. 8 m). L'obertura superior tenia com a funció permetre l'accés i l'extracció dels blocs de gel, i a la vegada l'accés del personal que hi treballava.

Una altra obertura, que dona just a l'arcada de la volta, en el mur que orientat al nord, la qual ve precedida per un corredor o galeria amb sortida a l'exterior del qual sols es conserva una part. Aquesta obertura, actualment és l'entrada al pou.

El terra, ben enllosat, presenta una inclinació direcció als laterals, però en direcció l'origen del desajust cap a l'exterior.

Context urbà

El pou de gel es troba extramurs, al costat de llevant, al barri de Solsdevila. En aquest sector es troba el tram de muralla de la vila més llarg, d'uns 150 m, amb sis bastions rectangulars, dues d'angle i una bastionera semicircular.

El treball del gel

Quan nevava, es compactava la neu fent diversos blocs, i aquests eren seguidament dipositats al pou, separats els uns dels altres amb palla o altres elements vegetals.

El treball en les galeries del Montsec començaven a la primavera, després de les últimes nevades. Talloven la neu amb pales i la portaven al pou de gel, on la premsaven per convertir-la en gel. En tropar la neu, es compactava amb una finalitat doble: disminuir el volum ocupat i conservar-lo més temps en forma de gel. Després es cobria amb terra, fulles, palla o branques formant capes d'un gruix homogeni. La distribució posterior, en forma de blocs, es feia amb besties de càrrega (mules, mabells, etc.).

Usos del gel

Està ben documentat que l'ús del gel durant l'època moderna tenia sobretot finalitats terapèutiques: rebaxar la temperatura en els processos febrils, els produïts per les epidèmies de colera, com a colomat en casos de congestions cerebrals i particularment en la meningitis, parar hemoràgies, antiinflamatori o en els traumatismes, esquinços i fractures.

Barri de Solsdevila
Patrimoni i paisatge del Cap de l'Àger (CA) de l'Aiguallut

Estructura del pou de gel. Font: Arxius Montseny-Pisa

Vista d'entrada al pou de gel. Originalment, tenia un cobertor que servia per a protegir el pou dels vents.

El pou de gel, amb l'obertura a la part superior.

Aquesta és la vista del gel d'una part de l'era modernista del costat de llevant del Montsec. Veureu que la pedra que s'ha posat al davant a principi de segle XX.

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: L'escola
Mida gràfica: 400 x 400 mm

L'escola

L'edifici

La nova escola d'Ager va ser construïda a principis dels anys trenta del segle XX. Es tracta d'un edifici de planta rectangular, de pedra emboscada i planada, amb coberta a quatre vessants. Està envoltada d'un pati (part amb pati posterior) i s'hi accedeix a través de dues escales. Cada escola accedia a una de les dues grans aules, per encabir-hi trenta alumnes en cada una. Malgrat que va ser construïda com una escola unitària, una aula era per els nens i l'altra per a les nenes.

S'atribueix a l'arquitecte J. de Vilatorrada segons una mostra de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya als locals de la plaça Catalunya de Barcelona inaugurada el 22 de maig de 1933, en què es presentaven totes les escoles construïdes a Catalunya en els darrers quatre anys.

Història

L'any 1925, abans al mateix estat de l'escola dels nens, l'Ajuntament va iniciar els treballs per a la construcció d'un nou edifici, va comprar el terreny i va fer-hi millores. Finalment, el 1929, l'Estat va acceptar construir-la.

Es pot an desenvolupant durant la Segona República, per un període molt curt. Durant la Guerra Civil fou utilitzada un breu temps pels republicans. Però l'escola franquista la va ocupar a partir de maig de 1938 i la va reobrir forçat.

El 1949 l'Ajuntament fa un homenatge al mestre Andreu Farran i Montardit per la seva tasca educativa al poble d'Ager i posa el seu nom a l'escola. Va ser el primer mestre dels nens de l'escola nova, i responsable de l'edificació d'aquells dies de 1925 fins a 1946.

Localització

L'escola pública a Tolomieu, en el context de la vida del poble a partir de finals del segle XX i principis del XXI. Al davant, s'hi construí un espai més modern el 1952, que de fet no es va decidir mai a aquest ús. Una mica més avall es trobava la Font de Portada.

Vista del terreny al centre de la vila on se la va construir, des d'altre punt de la foto principal

El mestre Andreu Farran Montardit

El mestre Andreu Farran i Montardit, influït per la pedagogia moderna i el mètode de renovació pedagògica, va desenvolupar un mètode de referència a Ager. Són molts els alumnes que el recorden. Les excursions amb alumnes i el seu interès per fer conèixer la història del municipi van donar empenta en els seus desitjos.

Andreu Farran al centre de la vila on se la va construir, des d'altre punt de la foto principal
 Alguna de les aules de l'escola a l'any 1925

PRODUCCIO: (INSTR) Patrici i Tàssies (www.instr.cat)
Consulte l'edició: (www.gencat.cat)
Tolomieu: (www.tolomieu.cat)
Catalunya: (www.gencat.cat)

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Fonda Casa Portolà
Mida gràfica: 400 x 400 mm

Fonda Casa Portolà

L'edifici

La Fonda Portolà, construïda el 1916, és un edifici de dues plantes que respon a les característiques de l'arquitectura popular catalana del principi de segle XX, amb una distribució funcional. A la planta baixa la sala principal, el menjador, donava al pati que encara es conserva, amb elements indispensables d'aquest tipus d'arquitectura, amb pergolats metàl·lics. A dalt, hi havia les habitacions, distribuïdes equidistantment.

Història

La primitiva Fonda Portolà estava ubicada al costat de la família de Gaspar de Portolà, el comer Sant Martí, que era el principal d'entrada al poble fins a la construcció de la carretera. En realitzar la ubicació van voler conservar el nom. Era al lloc on, per exemple, s'atorgava els munts de la Festa Major o els viogners que omplien el poble.

L'entrada del poble

La casa es troba a l'extrem del barri de l'exemplar, en la zona coneguda de "l'emplar". A l'aparc de la seva construcció, l'activitat comercial i empresarial del poble tot just s'havia començat a desenvolupar fora de les muralles i a prop de la nova carretera, encara sense cobrir, i també a la vora d'una hipòtica línia de tren que no es va construir mai. Al voltant, hi havia una quadra, alguns cases habitades, un molí d'oli i una fàbrica de gelats. Més tard, s'hi va atorgar l'escola i el quarter de la Guàrdia Civil.

Espai multifuncional

La Fonda Portolà no només feia de fonda sinó també de parada dels cotxes de línia, hi havia un espai reservat per al cotxe i per als propietaris que transportava. Allí arribaven o buscava les i a enviar-los els equinics. Més tard, també hi feia un bar o la botiga venent de la carretera.

Vista de l'edifici i l'entrada del poble

Serra de l'Exemplar

LEADER
Consell Regulador de Denominacions d'Origen Protegides
El Pla d'Espais d'Interès Cultural de Catalunya
PRODUCCIO (INSTRUMENTAL) TURTURA (DENOMINACIÓ)
Consell Regulador de Denominacions d'Origen Protegides
TURTURA (DENOMINACIÓ)
Catalunya

Recull del projecte desenvolupat

Cartellera: Font del Pedró
Mida gràfica: 360 x 1206 mm

Font del Pedró

Un espai singular

En aquest indret s'apleguen un conjunt d'estructures relacionades amb la presència de l'aigua d'una font.

En primer lloc, la font pròpiament dita, aprofitada des de molt antic. En segon lloc, dos safareigs, un a cada banda del barranc. El primer és una estructura de planta rectangular irregular construïda sobre la roca mare, limitada per murs de pedra lligats amb formigó, material que també recobria parcialment el fons, amb un orifici de desguàs al barranc. El segon safareig, cobert, també té una planta rectangular, molt més regular, i assoleix major profunditat. I en tercer lloc, un pont d'origen medieval que permet travessar el barranc de les Fontetes en direcció a Santes Creus.

El conjunt finalita amb les restes d'una torre parcialment embeguda en un bloc de pissos moderns. Aquesta torre era originàriament esvelt i circular, una torre barrana, construïda amb parament irregular en el qual es distingeixen com a mínim dos moments de construcció, l'original d'època medieval i el que van refer els carlins. La torre complementava el sistema defensiu de la vila per la seva ubicació estratègica propera al nucli defensiu de la fortalesa.

Foto de l'interior de la Font del Pedró, foto del vèrtex 49. Font Font Sabanyà, IC. Foto de la torre barrana, foto del vèrtex 49. Font Font Sabanyà, IC.

Història

El sorgiment d'aigua d'aquest indret s'anomenaven les Fontes Majors en època medieval i actualment és la font del Pedró. No es té documentació sobre quin tipus d'aprofitament es feia d'aquesta aigua en època medieval. En canvi, es coneix que el pont que travessa el barranc, així com la torre barrana es remunten al segle ^{xv}, com a mínim. La torre tenia una clara intenció protectora dels qui anaven a buscar l'aigua a la font.

El safareig, a la dreta del barranc, es construí a finals del segle ^{xv}. L'època d'oració dels safareigs va ser entre els anys 1851 i 1905 a Catalunya. Al segle ^{xv}, amb les descobertes realitzades per Pasteur i Koch, es va tornar a valorar la funció higiènica que tenia l'aigua i, a poc a poc, es van anar construint fonts i safareigs públics. Posteriorment, aquest rentador entrà en desús i va ser substituït per un altre safareig que es construí a l'altra banda del barranc del les Fontetes, aquest amb coberta.

Foto del Pont de la Font del Pedró, amb els restes d'una torre barrana.

Punt de reunió

A banda de la funció de rentador, tasca que bàsicament desenvolupaven les dones quan no hi havia aigua corrent a les cases, en la majoria dels casos van esdevenir un punt emblemàtic, un lloc de reunió. D'aquí ve l'expressió "fer safareig", que procedeix precisament de la funció social que complien aquests indrets on les dones s'agrupaven per rentar la roba i al mateix temps comentar els afers del poble.

Les dones que fins aleshores utilitzaven els rius, els torrents, les basses, etc., per rentar la roba, obtenien una gran millora amb la construcció dels safareigs, encara que perduri el costum de fer bugada als rius o torrents en alguns indrets.

La importància històrica de la font

Pascual Masoz, en la seva descripció d'Àger de 1845, aporta algunes dades més d'aquest indret:

En el poble se encontraron [...] más de 30 fuentes de agua muy buena y saludable, siendo de todas la más abundante la llamada del Peñal, con que se surten las casas, y un barranco denominado de Peñal en el cual desaguan casi todas las fuentes, el cual corre por la parte del sur casi rozando las montes, de cuyo parage y que sirve para lavar y limpiar las calderas y garrates.

Barris de l'Eixample
del municipi del Castell de Sant Joan d'Alger

PRODUCCIO: INPIE Barcelona i Turisme (www.inpie.com)
Realitzat amb el suport de:
Ajuntament de Sant Joan d'Alger
Ajuntament de Castell de Sant Joan d'Alger
Ajuntament de Sant Joan de Vilatorrada

Recull del projecte desenvolupat

Cartelleres direccionals
Diferents mides i senyalitzacions

**RECU LL FOTOGRAFIC CARTELLERES I
ACTUACIONS**

[IN]SITU
Patrimoni i Turisme
www.in-situ.cat

